

GABNAI KATALIN

A dramatikus nevelés néhány intézménye — Angliai beszámoló 1981-ből —

A "COCKPIT"

London északnyugati részén, tagadhatatlanul külvárosi környezetben keressük föl azt az intézményt, mely a szigetországi dramatikus nevelés tárgyiasult szimbóluma lehet. A neve „kakasülő”-t jelent. Működését, funkcióját tekintve pedig egyike annak a kb. 200 művészeti-ifjúsági centrumnak Nagy-Britanniában, amelyekből kb. 20 épül elsősorban a dramatikus tevékenységre, s ez az egyetlen, melynek épülete ezzel a céllal is épült.

A Cockpit tevékenysége leginkább egy olyan ifjúsági házra hasonlít, amely egy megyei művelődési központ méreteiben és státuszaival üzemel. Huszonnégy szakmunkatárs, elsősorban művésztanárok, drámatanárok, négy adminisztrátor, 5 technikus (!) plusz a takarítószemélyzet alkotja azt a gárdát, amit az igazgató vezet.

Egészen névleges tagsági díjért (18 év alatt évi egy font, utána évi öt és fél font) lehet valaki a különböző *amatőr művészeti műhelyek* tagja.

Itt *A dráma, tánc és beszéd szekcióba* működik a *Cockpit Ifjúsági Színház*, amely ténylegesen színházszerűen üzemel, tevékenysége szövegre épül.

A *drámai műhely* két csoportja 11-14 évesek részére, drámajátékok, improvizációk, csoport-technikák alkalmazásával. Az ún. *szombati szekció* számunkra különösen fontos, mint régóta érő kezdeményezés: nyitott műhely 7-től 14 évesek számára szombat délelőttönként, afféle drámajáték-matiné.

A *tánc és dráma* — csoport vagy inkább *drámajáték* csoport a kezdők számára létesült, innen kerül tovább ki-ki képessége szerint.

A *költői műhely* ifjú poéták fejlődéséhez ad segítséget, különös tekintettel a színházi műfajokra.

Vizuális és színházművészeti szekció

Video-dokumentációs csoport 15-18 évesek számára szervezett tanfolyam, mely a képmagnós programok elkészítését oktatja.

Színpadtervezés és szervezés

Itt lehet kezdő fokon megtanulni a belső színház-csinálást, a látvány tervezése és a kosztümök kivitelezése, a díszletkészítés tartozik ide, az előadás üzemszerű megszervezése.

A színpadi világítás

Tanfolyamán különböző együttesek *amatőr világosítói* tanulhatják meg a szakma alapjait.

Oktatási tevékenység, területi munka

A dráma és minden egyéb alkalmazott művészet segítségével képez tanárokat hagyományos játékokra, szerepjátékokra, szimulációs helyzetekre, improvizációkra és előadásokra épülő kísérletek során. Mindez a szociális fejlődés meggyorsítása és megkönnyítése érdekében történik. Hosszabb-rövidebb tanfolyamok, rendszeres és alkalmi műhelyek során igyekeznek segíteni a környékbeli iskolákat és a környék ifjú lakóit.

Megrendelhető foglalkozások, drámajáték-szolgálat

Egy adott iskola adott osztálya adott tanárával együtt akár egy teljes napot tölthet a Cockpit drámajáték-műhelyeiben, tananyagjukhoz, érdeklődési körükhöz igazított programmal, amit a Cockpit vezető tanárai irányítanak. (Így készült nálunk is látható *Macbeth*-foglalkozást bemutató film is!) A gyerekek tehát tanárukkal együtt jönnek vendégségbe.

Színház a nevelésben (TIE)

Az e fedőnéven működő tanári team fejti ki a legszorosabb értelemben vett tanári továbbképzést, bár munkájukat nem akarják a tanárok helyett elvégezni. Ezek a színészek és drámatanárok, akik itt működnek, színházat csinálnak, illetve színházi élményt nyújtó foglalkozásokat adnak a tananyaghoz igazítva, klasszikus drámák és kortárs szerzők művei segítségével.

Cockpit Music — névvel több szekcióban működnek zenei szakkörök

A *művészeti osztály* főként képzőművészeti, művészettörténeti foglalkozásokat szervez és vezet.

Esti nyilvános *színi előadások*, *nyári műhelyek* (alkalmilag születő előadások létrehozására, újonnan verbuvált ráérő társulattal), előcsarnok *kiállítások*, *kiadványok* gazdagítják a rendkívül széleskörű tevékenységet.

Mindezeket az igazgató szavaiból és a praktikus prospektusból szedem össze. Egy programot sikerül meglátogatnom, az aznap esti színelőadást. Nyolcan ülünk a hiper-szuper-modern, ide-oda forgatható irigylésre méltóan flexibilis színházi térben. Clive Barker: *PARADISE STREET* c. darabját játsszák a Dog Company tagjai. Tehetségesek, erősek, jók. A darab sem érdektelen. Liverpool utcáira, a mai fiatalok közé egyszer csak föltámad Erzsébet, az első, és Essex, az ő kegyence. Így találkozom először az ír-problémával. Kár, hogy olyan kevesen vagyunk a nézőtérben. Igen mives *amatőr* előadást látok. A plakát hirdetése szerint ez a produkció egyike az 1981-es edinburgh-i fesztivál tizenkét nyertes produkciójának.

A "Cockpit" tehát vallott céljai és tényleges működése szerint is:

- a *tanárok, nevelők centruma*, ahol állandó műhelyek és tanfolyamok szerveződnek pedagógusok és ifjúsági vezetők számára, biztosítva nekik a legújabb gondolatokat és anyagokat;
- az *ifjúság centruma*, ahol számtalan kísérletező-felfedező művészeti csoport működik 15-23 éveseknek, kezdőknek és haladóknak;
- az iskolai *nevelést kiegészítő műhely*, gyakorlati megoldásokat és inspiratív ötleteket adva az osztályban folyó munkához, a tanterv fejlesztéséhez;
- *animátori műhely*, ahol a különböző művészetek területéről jövő szakembereket képessé teszik az ifjúság nevelőire;
- *nyilvános színház*, ahol előadásokat, fesztiválokat és konferenciákat rendeznek, melyek az ifjúságnak szóló és az ifjúság által művelt művészetekkel kapcsolatosak;
- s végül „ugródeszkaként szolgál” a közösségbe, hiszen sok ember és csoport számára kínál új művészeti és szociális tevékenységet, amivel megkönnyítik a szociális beilleszkedést a helybeli fiataloknak.

Az ILEA DRAMA AND TAPE CENTER

Ez a központ is a Belső Londoni Nevelési Hatóság intézménye, innen van az ILEA rövidítés. Miss Cecily O'Neill fogad, illetve kicsit késve, nagyon nehezen lélegezve mondja el a legfontosabbakat, miszerint 25 ehhez hasonló központ van, s ebből 10 az általános iskolákat szolgálja ki. Szerepük az információ minden elképzelhető módon való terjesztése, s ehhez itt például hárman vannak.

Aznap este még visszamentünk a délelőtti beszélgetés színterére, s így módomban volt látni, hogy azok a pedagógusok, akik drámát akarnak tanulni, ugyanúgy nők, mint itthon. Úgy húsz és harminc között, az elsőgyerek megszülése után, vagy negyvenen túl, a család legszorosabb kötelekeitől szabadultak. Csizmában, bevásárlótáskákkal érkeznek, s pihegve ülnek be a körbe — mint itthon.

A foglalkozást Sally Hodgson vezeti, egyszerűen és mintaszerűen. Csupán néhány dolgot jegyez fel.

A bemelegítő beszélgetés témáiból — páronként leülve:

- Kérdezz a másiktól, ami épp jólesik.
- Beszéljétek meg, mitől fél az ember általában. Mondjátok el mindketten a saját véleményeteket!

Majd közös beszélgetés következik a tökéletes drámatanárról, aki nincs. Koncentrációs játékok, kommunikációs játékok zárják a foglalkozást és az elolvasandó szakanyagok ajánlása. Megnyugtató, kellemes este.

CSÜTÖRTÖK DÉLELŐTT A "SHAPE"-NÉL

A "Shape" egy jótékonyági egyesület által működtetett információs hálózat, amelynek nyolc irodája közül én a londonit kereshettem fel. Különböző támogatásokból tartja fenn magát, személyes adományokból és intézményektől kapott összegekből.

A "SHAPE" azért van, hogy kapcsolatot teremtsen az emberek két csoportja között. Az első csoportot azok alkotják, aki valamely oknál fogva megfosztattak az alkotás örömeitől; a nyomorékok, öregek, betegek, otthontalanok, a hátrányos helyzetűek. A másik csoport pedig a muzikusoké, festőké, táncosoké és színészeké, akik maguk és mások örömeire végzik munkájukat. A Shape összehozza ezt a kettőt. Egy központnak pl. kb. 10 művész-munkatársa van, akikkel hosszabb-rövidebb időre szerződnek. Ezeket a művészeket egy-egy kórháznak, intézetnek először ingyen „odaadja”, heti két órára. Ekkor a fogadó intézmény nem fizet semmit. De miután a nyugdíjasotthon vagy a kórház vezetői látják, hogy a betegek milyen elemmentáris erővel hat egy-egy foglalkozás, a legtöbb esetben szívesen fizetnek a többi alkalomért, így mindenki jól jár.

A tevékenység többfajta lehet, attól függően, milyen típusú művész milyen környezetbe kerül.

Vannak tehát a 12 hétig tartó *műhelyek*, amelyek dráma vagy táncfoglalkozás-sorozatot jelentenek, vagy manuális tevékenységet akár.

Vannak alkalmankénti *előadások*, ahol a művész produkciója a fontos, nem a foglalkozás vezetése.

Létezik *információs és tanácsadó szolgálat*, amely például az adott földrajzi településen segít a szülőknek tájékozódni, hol és milyen formában tehetik gyermekeik számára elviselhetőbbé az életet.

S végül vannak speciális egyedi *kísérletek*, pl. fali festés, kertépítés a rokkantakkal, vagy a munkanélküliekkel történő időszakos foglalkozás stb.

Az állandóan foglalkoztatott művészek mellett nagyon sok csoporttal tartják a kapcsolatot. Lássunk néhány példát, miféle foglalkozásokat és alkalmakat szerveztek eddig: zene nyugdíjasoknak, színházi előadás otthontalanoknak, népdalok idegbetegeknek, bohócprodukciónak elmebetegeknek, bábprodukciónak süket gyermekeknek, tüzező fogyatékosoknak, afrikai dob és tánc idősöknek, tánc vietnami menekülteknek — és így tovább. Ottlétem idején egyetlen foglalkozást tudtam megnézni, egy kreatív-tánc délutánt.

Ehhez persze szükséges volt néhány engedély. De másnap délután kimegyünk Wimbledonba, ahol az Atkinson Morley Hospital épületei között bolyongva végül fölfedezzük azt a barakkszerűnek tűnő, ám remek fűtéssel, zöld szőnyegpadlóval ellátott teremkomplexust, melynek egyik részében képek, megformált agyagdarabok, festékek, ecsetek utalnak a manuális foglalkozásokra, másik részében gyülekeznek a betegek, s leülnek a szőnyegre. A gyakorlatokat Miss Naomi Milne vezeti, ő kér engedélyt számomra a betegektől is, hogy megnézhessem őket. Amint fölfedezem, nem igazi kreatív táncról, hanem inkább gondosan megválasztott zenére történő lazító-mozgásgyakorlatokról van szó. Példamutatóan finom hangvétel az instrukcióknál, megnyugtató és biztosságot adó, remek, logikus foglalkozásépítés. Utána teázunk, a betegekkel együtt. Beszélgetünk. Mintha partyn lennénk.

A BESZÉD ÉS DRÁMA KÖZPONTI ISKOLÁJA

Pénteken délelőtt vár Mrs. Audrey Laski, a főiskola tanárképző szakának vezetője. Csupa ideg, csupa villámlás, csupa szeretetteljes érzékenység. Szemüvege mögött valószínűtlenül fekete szemek, jómagán rövidderekű, élénkzöld kabátka, puha bőrből, s ugyanilyen bőrből való sűrű nadrág. Pillanatok alatt megtudom a legfontosabbakat:

Színészképzés

Három évet igényel, s ez idő alatt készítik fel a hallgatókat a várható színházi munkák legváltozatosabb fajtáira, valamint a filmes, rádiós, televíziós technikákra.

Az alaptanulmányok semmiben sem különböznek más színiiskolák színészképző programjától. Az első két év tréningjei során különböző játéktípusokat ismernek meg, úgy kerülnek közönség elé. Tanulnak hangképzést, beszédet, mozgást és táncot, akrobatikát, zenét és éneket.

Ügyelőképzés

Ez inkább színpadmesteri alapképzettséget biztosít két éven keresztül, s elvégzése után ki-ki képességeinek megfelelően képezheti tovább magát rendezőnek, színésznek, tervezőnek.

Mozgást, beszédet, színészszerkesztést, előadás-szervezést tanulnak, kellékek készítését és kezelését sajátítják el, világsítási tudnivalókat kérnek számon rajtuk.

Tanárképzés

A főiskolán folyó tanárképzés alapvető célja az, hogy felkészítse hallgatóit a középiskolák *beszéd-, dráma- és angol-tanári munkáira*. Ottlétemkor még három éves képzés volt, most szándékoznak négy évesre emelni. Ennek megfelelően — rengeteg gyakorlat során — kapnak beszédtechnikai ismereteket, előkészítik őket a drámajátékok irányítására, s az angol nyelv és irodalom tanítására. A világlátással, a hanggal és a színpadtechnikai tudnivalókkal kapcsolatos alapműveltséget is itt szerzik meg.

Igen sok írásbeli munkájuk is van, s színészként is szereznek némi gyakorlatot. Kötelező részt venniük a tanítási gyakorlatban és a produkciót előkészítő munka minden fázisában és posztján.

Kezdetől fogva gyakorolnak az iskolákban!

Kiegészítő képzés

Ez a már végzett tanárok számára ad drámatanári képesítést, vagy egy teljes éven át, vagy részdíjvel — esténként, hétféteken és nyáron — két éven át szerezhető meg a képesítés.

Logopédusképzés

Négyéves képzés. A beszédjavító munkára kb. ugyanazzal a tantervvel készítik fel a hallgatókat, mint a mi gyógyterápiás iskoláink tanárait, de a dráma hangsúlyozottabb szerepet kap.

Meg kell említenem, hogy ha a színész akar lenni drámatanár — nem logopédus! — végig kell járnia a három évet!!!

A hallgatók a nappali szakokon igen jelentős tandíjat fizetnek. trimeszterenként 310 fontot, vagy évente 900-at.

BRISTOL

Elindulunk az Ifjúsági Művészeti Centrumba, hogy találkozzunk Alistair Moir-ral, aki az itteni BUSH TELEGRAPH (Csőtelefon) elnevezésű színházi együttest vezeti, amely a *színház a nevelésben* (TIE) program keretén belül működik, s előadásai mellett különböző foglalkozásokat tart egészen kicsi és nagyobb gyerekeknek, s ha kell, egy 120 fős tömeget is játékokra biztat a nyári mirákulumjáték során a bristol-i romtemplom tövében.

Most fölvezetnek az emeletre, ahol zöld, lila, sárga hajú gyerekek extravagánsnak áhított, de inkább igen csoró szerepeltetésben várnak valakire. Meg is jön hamarosan Alistair Moir és átveszi a szót Margo Gunn-tól, s megtudjuk, hogy ezek a fiatalok munkanélküliek. Velük próbálták meg színházat csinálni, s ez az ittlévő csoport ráhangolódott a játékokra, s megmaradt. Egy részük állandó rendőri felügyelet alatt áll, a másiknál otthon vannak gondok — mindegy, amíg itt van velük, nincs baj.

RIFF-RAFF (Csőcselék) a játék címe. A darab róluk szól. Iránytalan, tétova életükről, erőszakos pillanatokról, balesztéről, romantikus szerelemről, bolti lopásról, keserűségről. Nem mondom, hogy kifejezett színjátszó tehetség mind-egyikük, de a kissé szétszórt próbából is megállapítható, hogy szerencsés esetben forró előadás kerekedhet a játékból. Talán sikerül Dániába kivinniük, ahol hasonló ifjúsági környezetben többször előadhatják. Addig is telik az idő, és hátha egy fél év vagy pár hónap múlva akad munka valakinek. Akkor szereplőt kell cserélni, vagy föl bomlik a társaság.

A gyerekek Magyarországról érdeklődnek, gyanakvoan, röhögve, kissé gorombán. Kísérőm kétségbeesetten néz, de én végre hiteles emberi közeget érzek, s muszáj tolmács nélkül megvitatnunk, miért is hagyja el például az ember a szüleit. Nem szépítik az életet. Cinikusak és örömtelenek. Szemérmes ragaszkodásuk a vezetőkhöz mégis átfúti a szobát. Játsszunk! — javasolják. Néhány koncentrációs gyakorlat után nem akármilyen élményben van részem. Látom, hogy figyelnek a szemük sarkából, mikor egy rögtönzött játék során megéreztetik velem, milyen is az ő életük. Rámosztott szerepem szerint munkanélkülit játszom, aki megablaktól ablakig. Elfelejttem a számom, letolnak. Érzem, hogy elbizonytalanodom, hogy hülyének néz a hivatalnok, újra megyek az első ablakhoz, kidobnak valami semmi ürüggyel, csorog rólam a veríték — hát ilyen?

A lányok tenyere zöld vagy lila, attól függően, hogy mennyit babrálják olcsó festékkel színezett átmeneti színű hajukat. A néger fiú visszahúzódozóbb, és látom, hogy a sztár egy aranyra festett hajú srác. Elbúcsúzunk, s vezetőikkel beszélgetünk sokáig. Szeretetre méltó, tehetséges, nagyon nehéz munkát végző embereket ismertem meg személyükben.

Utolsó hivatalos programom a Miss Pamela Bowell-lel való találkozás egy nagyon-nagyon külvárosi iskolák közt dolgozó művészeti centrumban. Ez a központ összesen 200 iskolát lát el, Pamélan kívül még képzőművész, muzsikusként és táncreferense van annak a nevelést számunkra kissé szokatlan módon segítő centrumnak.

Paméla például egy Angliában bevett szisztéma szerint oldja meg a tanítók és tanárok dramatikus továbbképzését, vagy épp csak az érdeklődésüket kelti fel a dramatikus eljárások iránt:

Aszerint, hogy az adott iskolai osztály kicsikből, nagyokból, drámát sose játszott nevelő által vezetett-e, vagy gyakorlottabb tanár a vezetőjük, Paméla időnként kilátogat az iskolába, s az előre megbeszélt témában órát vezet, vagy szabad foglalkozást a korosztálynak illő dramatikus eszközökkel. Ezt a nevelő végignézi, s ha tetszik neki, Paméla 3-4 foglalkozás után maga is megpróbálkozik ezzel a módszerrel. Paméla még több foglalkozását meglátogatja, s tanácsokat ad, esetleg újra tart egy-két foglalkozást.

Kíváncsi lennék, hogyan oldanánk meg ezt itthon?

Vajon képtelenség lenne az ilyen „repülő” módszertani segéderő?

Azt hiszem, igen. Én itt elkísérem Pamélat egy remekül felszerelt elemi iskolába, ahol a *semmi* fogalmát tanítja meg a gyerekeknek. Kíváncsian várom, mi az ördögöt lehet kezdeni ezen a matematika órán a dramatikus eszközökkel?

A könnyebb hangulat, a bensőségesség miatt mezítlábra vetkőzött szőke gyerekek keverednek ugyancsak mezítlábas pici négyekkel, s elkezdődik az óra, amit az iskola több tanára végignézi és jegyzetel. A drámai elem kétségkívül az órát vezető hölgy impulzív személyisége, olykori szerepvállalása, amint bemutatja barátját, Oscar-t, akinek a jele egy 0, a zéró, Oscar természetesen nincs itt, ő a semmi. Nos, a fölvezetés elég abszurd, ám a gyerekek értik, hiszen csak azt kell például megállapítani, mi az, ami nincs. Az a semmi. „Szagolj meg engem!” — mondja Paméla, és hűs orrocaska indul felé. No, lásd, én *vagyok*. Van a semminek szaga? Ugye, nincs?! Derű és erős személyes kapcsolat uralja a foglalkozást.

Később az igazgatónővel találkozom. Az iskolába 122 gyerek jár. Méhsejtekre emlékeztető, földszintes épület ez, tele napfényel és rengeteg eszközzel. Ez az iskola olyan szegény és elhanyagolt kerületben működik, hogy az itt tanító nevelők veszélyességi pótlékot kapnak. Az igazgatónő minden szülőt ismer, s hat tanára közül az egyiknek az a dolga, hogy az egyedülálló nőket és a családokat látogassa. A legnagyobb gond nem is az oktatás, mondja — bár a kicsik olyanok, mint egy vödör, tele kukaccal — hanem a szülőkkel való foglalkozás.

Külön vallási oktatást is kellett szervezniük a muzlimok és a zsidó gyerekek számára.

Kilenc óra előtt 5 perccel kezdődik a tanítás, és fél négyig tart. Hogy előtte és utána mit csinál a gyerek? Hát ez gond...

Paméla elbúcsúzik, és mi meglátogatjuk a St. John Katolikus Középiskolát. Fantasztikus drámaszínház. Bénán ülök az irigységtől, s egy olyan szétesett, szerencsétlen órát látok a fiatal tanárnőtől, hogy itthon is szomorú lennék. Remek környezetben is történhet baleset. Ez a foglalkozás minden pillanatában elhibázott volt. Érzem is a kolléga, s riadtan mentegéződik. Ő a dráma mellett angolt és vallást tanít. Talán az jobban megy neki.

A következő drámaórát már nem tudom megvárni, színházjegyem van délutánra.

KAPOSILÁSZLÓ

TIE — Angliában

A Kecskeméti Ifjúsági Otthon és a Marczibányi Téri Művelődési Központ (az azon belül működő Budapesti Drámapedagógiai Központ) közös szervezésében 1992. nyarán Angliában járt magyar drámapedagógus csoport számára házigazdáik, a birmingham-i egyetem drámatanárai átfogó, a dráma különféle megjelenési formáit bemutató és a betekintésnél jóval többet is adó, *tanító* programot állítottak össze. Ennek — természetesen — részét képezte a TIE, vagyis a *színház a nevelésben* (a „természetesen” szó a helyén van: akinek addig fogalma sem volt a TIE = *Theatre in Education* és a DIE = *Drama in Education* közös gyökereiről, szerves kapcsolatáról, annak is „egyértelművé vált” e néhány nap alatt). Mégpedig három előadás és egy egésznapos tréning formájában.

Nos, azok kedvéért, akik még nem találkozhattak közelebbről a TIE-vel, álljon itt egy rövid ismertető.

Módszert és hálózatot egyaránt jelent a TIE; Angliában széles körben ismert ez a rövidítés. Mivel az angolok az oktatásra és a nevelésre nem használják annyira más jelentő kifejezéseket, mint mi, fordítási probléma: *színház a nevelésben* vagy *az oktatásban*. (Talán a tanításban kifejezés használata megoldhatná összes problémánkat?!) Társulatokról van szó, amelyek a *színház* és a *dráma* (nálunk, ugye, a *drámapedagógia* elnevezés az is-

mertebb) eszközeivel nevelnek. Mindig meghatározott korosztálynak készítik foglalkozásaikat; rendre ismeretlen csoportoknak tartják azokat. Így csak általános életkori jellemzők alapján tudnak felkészülni egy-egy program kivitelezésére. A társulatok egy része rendszerbe állított, vagyis közoktatási szolgáltatásként működik, fenntartója, finanszírozója a területileg illetékes önkormányzat. A kapott pénzért, teremért stb. meghatározott időn belül az adott terület valamennyi oktatási intézményében foglalkozást kell tartaniuk. (Vannak szabadcsapatok is.) Nem a gyerek fizet, hangsúlyozom (talán etikátlan is lenne a felnőttnek pénzt kérnie a gyerektől azért, mert az együtt játszik vele!).

A társulatok között vannak olyanok, amelyek a saját, különböző életkori csoportokra kidolgozott programjaik mellett felvesznek „megrendeléseket” is; az iskolák által megadott nevelési problémák megoldásában is segítenek. A foglalkozások részét képezi a színház, „résztetekben”, tehát kisebb előadásblokkokban vagy egy nagyobb előadás formájában. De a színház mindig alárendelt annak a témának, amelynek megértésében változást kívánnak elérni a társulatok. A színház nem cél, hanem eszköz. (Elméleti kitérő: Gavin Bolton szerint a dráma célja a megértés megváltoz-